

3. Хоменко Т. Проповідництво і сучасна публіцистика : Моногр. — Львів: ПАІС, 2008. — 136 с.
4. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і — початок 1970-х років) / Олесь Обертас. — К. : Смолоскип, 2010. — 300 с.
5. Ніколаєнко І. Поетика есе і літературно-критичних статей Євгена Сверстюка (на матеріалі лексичних засобів) / Ірина Ніколаєнко // Науковий вісник Чернівецького університету. Зб. наук. праць. — Чернівці: Рута. — 2001. — Вип.119. — С. 143–148. — (Слов'янська філологія).
6. Лисенко Л. Метафора в структурі публіцистичної образності Євгена Сверстюка / Л. Лисенко // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — Вип. 9. — Ч.2. — С. 237–242.
7. Лисенко Л. Біографізм як концептуально-образна фігура в публіцистиці Євгена Сверстюка / Л.І. Лисенко // Світ соціальних комунікацій: наук. журн. — К. : КимУ, ДонНУ, 2011. — Т. 1. — 204 с.
8. Сверстюк Є. Собор у риштованні: Док.3 / Є. Сверстюк. — Париж; Балтимор: Смолоскип, 1970. — 173 с.
9. Clandestine Essays / Translation and an Introduction by George S.N. Luckyj. — Cambridge; Massachusetts, 1976. — 101 s.
10. Сверстюк Є. Блудні сини України / Євген Сверстюк. — К., 1993. — 245 с. — (Б-ка журн. «Пам'ятки України»; Кн. 13).

Надійшла до редколегії 17.04.2012 р.

УДК [003.345:930.85]:316.773.2

B. M. ШКУРКІНА

РУНІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ СИМВОЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розглядаються основні особливості рунічної культури. Проаналізовано поняття: руна, бустрофедон.

Ключові слова: руна, рунічна культура, бустрофедон, футарх, символна комунікація.

Рассматриваются основные особенности рунической культуры. Проанализированы понятия: руна, бустрофедон.

Ключевые слова: руна, руническая культура, бустрофедон, футарх, символная коммуникация.

The article discusses the main features of runic culture. Analyzed the concept of: rune, bustrofedor.

Key words: rune, runic culture bustrofedor, futarh, symbolic communication.

В умовах стрімкого розвитку процесу взаємовпливу сфер культири та бізнесу все частіше спостерігається використання елементів символальної комунікації у відомих брендах сучасного ринку.

Аналіз фірмових знаків та логотипів довів наявність сучасних брендів культурного підґрунтя. Особливої уваги потребує дослідження використання рунічних знаків у створенні всесвітньо відомих логотипів.

Мета статті — розглянути особливості рунічної культури, проаналізувати найвідоміші рунічні алфавіти, навести приклади використання рунічних знаків у сучасних брэндах.

Руни — це сукупність знаків, призначених не лише для передачі інформації, але й для магічних ритуалів. Інтерес до рун посилився в перших століттях нашої ери, хоча основи рунічного мистецтва значно давніші. Значення поняття «руна» близьке за змістом до слова «шепотіння» мовами Північної Європи. Слово «run» з ірландської — «таємниця» або «рішення». Рунами ірландці користувалися для ворожіння та прийняття рішень. Але коли виникла потреба в писемності, система рун стала основою алфавітів. Археологічний досвід учених довів наявність зв'язку літер із рунами. Навіть у сучасних українській, англійській, російській абетках до 10 літер, за формулою відповідають рунічним знакам, а в римській — таких літер 13. Крім цього, деякі літери в давньолатинській, римській та рунічній системах писемних знаків подібні між собою, що підтверджує їх спільне походження. Незважаючи на те, що рунічна символіка зародилася в стародавні часи, об'єктом мистецтва руни стали лише в перших століттях нашої ери. Протягом століття змінилося кілька рунічних алфавітів, але найбільшого поширення набув скандинавський варіант, «Старший Футарк», названий за першими шістьма літерами: F, U, Th, A, R i K. Він складається з 24 знаків і ділиться на три групи.

Рунічну культуру слід розуміти набагато ширше, ніж елементарні навички писемності — це цілий культурний пласт, який охоплює міфологію, релігію й певні аспекти магічного мистецтва. Уже в Етрурії та Венеції (землях етрусків і венедів) до алфавіту ставилися як до об'єкта, що має сакральне походження та здатний магічно впливати. Про це свідчать, наприклад, знайдені в етrusьких похованнях таблички з переліком алфавітних знаків (рис.1). Це — найпростіший вид рунічної магії, поширений і на північному заході Європи.

Усього знайдено близько 5000 рунічних написів, з них 3000 — у Швеції. Найдавніші пам'ятки — рунічні листи, виявлені в Данії (всього близько 500 рунічних написів). Приблизно 600 рунічних написів із Норвегії, близько 140 — з Британських островів, 60 — з Гренландії, 70 — з Ісландії. Кілька написів було знайдено в Росії, Латвії, Україні, Німеччині, Австрії. Також рунічні пам'ятки були виявлені у Франції, Греції, Румунії, Туреччині, Нідерландах. Велике зібрання рунічних каменів зберігається в колекції

університету Уппсали. В сучасному Стокгольмі в районі Гамлестана на спуску Кекбрінкен у цоколі житлового будинку вмонтовано стародавній камінь з в'яззю рунічних написів, що добре збереглася.

Euboean Greek	Model Etruscan	Archaic Etruscan	Late Etruscan	Latin	Phonetic Value
ΑΑ	Α	Α	Α	A	[a]
Β	Γ			B	[b]
Ϲ	Γ	)	)	C G	[k]
Δ	Ω			D	[d]
Ε	Ξ	Ξ	Ξ	E	[e]
Ϝ	Γ	Γ	Γ	F	[w]
Ϛ	Ι	Ι	Ϛ	(Z)	[z]
Ϛ	Θ	Θ	Θ	H	[h]
⊕⊗○	⊗	⊗○	○○		[tʰ]
Ι	Ι	Ι	Ι	I	[ɪ]
Κ	Χ	Χ		K	[k]
Λ	Ɽ	Ɽ	Ɽ	L	[l]
ΜΜ	Ϣ	Ϣ	Ϣ	M	[m]
ΜΝ	┉	┉	┉	N	[n]
Ϛ	┉				[s]
Ο	Ο			O	[o]
Ϛ	Ϛ	Ϛ	Ϛ	P	[p]
Μ	Μ	Μ	Μ		[š]
Ϙ	Ϙ	Ϙ		Q	[q]
ϙ	ϙ	ϙ	ϙ	R	[r]
Ϛ	Ϛ	Ϛ	Ϛ	S	[s]
Τ	Τ	Τ	Τ	T	[t]
Ϛ	┉	┉	┉	V	[u]
┉	┉	┉	┉		[ks]
ΦΦ	Φ	Φ	Φ		[pʰ]
┉┉	┉┉	┉┉	┉┉		[kʰ]
	(§8)		8		[f]

Рис. 1. Етруський алфавіт

Велика кількість рунічних написів висічена на камені, відомі також брактеати, що являють собою круглі золоті пластинки, які спочатку імітували римські медальйони. Існує кілька рунічних рукописів: «Codex Runicus» (рис.2), «Fasti Danici», «Cotton Domitian», «Codex Salisburgensis».

Цікаві рунічні написи в Софійському соборі в Константинополі, а також мармуровий лев з афінського порту Пірей, плече якого вкрите рунічними написами. У 1687 р. скульптуру було

привезено до Венеції як трофей. У Кенсінгтоні, штат Міннесота (США), у 1898 р. було знайдено рунічний камінь, однак питання щодо його автентичності залишається відкритим. Рунічні написи на пірейському леві детально розглянуті в монографії Є. А. Мельникової «Скандинавські рунічні написи» (Рис. 3).

Рис. 2. Сторінка з рунічного рукопису *Codex Runicus*

Рис. 3. Рунічні написи на пірейському леві

Рунічні написи вирізалися або висікалися на металі, дереві, камені — у стародавніх германців мистецтво різьблення по дереву було на високому рівні. Рунічні написи мали найрізноманітніший зміст: зустрічалися різні магічні звернення до богів, але у здебільшого, runами викладалися меморіальні написи. Яскравим

прикладом цього може бути рунічний камінь із Рьюка, що славить короля Тьордіка, який жив у VI ст., однак перші рядки цього тексту такі: «Про Вемуде говорять ці руни. Варін склав їх на честь загибелі сина» [6], — що може свідчити про поминальне призначення каменю (Рис. 4).

Рис. 4. Рунічний напис на камені з Рьюка, західна сторона

Некрологом є також інший рунічний камінь із Норвегії. На ньому зазначено: «Енгла спорудив цей камінь на пам'ять про свого сина Торальде, який помер у Вітакольмі, між Устахольмом і Гардар» [5; 48].

У рунічних записах напрямок письма — зліва направо, але в ранніх записах трапляється бустрофедон. Так, на списі з Ковеля напис читається справа наліво, причому руни також повернені у зворотний бік, як етруські й грецькі літери в ранніх пам'ятках давньогрецької писемності. Слови відокремлювалися за допомогою крапки, двокрапки або хреста.

Напис на списі з Ковеля (Західна Україна) — «Tilarids» — зразок рунічного письма IV ст. бустрофедоном, що означає «цілеспрямований» (рис. 5).

Бустрофедон (від дав.-гр. *Βοῦς* — бик і *στρέφω* — повертаю) — спосіб письма, при якому напрямок письма змінюється залежно від парності рядка, тобто якщо перший рядок пишеться справа наліво, то другий — зліва направо, третій — знову справа наліво [11]. Цей рух нагадує рух бика з плугом на полі. При зміні напрямку письма букви писалися дзеркально. Бустрофедон

трапляється серед пам'яток лувійського, південноаравійського, етруського, грецького, малоазійських та інших видів письма.

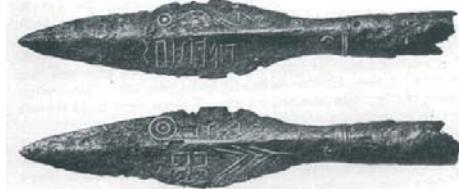

Рис. 5. Списи

Одним із ранніх вважається напис на кістяному гребені, що зберігся в болоті на датському острові Фюн. Напис перекладається як harja (ім'я або епітет) і датується другою половиною II ст. До недавнього часу вважали, що рунічний лист виник у III ст., проте останні знахідки свідчить: руни використовувалися ще в I ст. н. е.

Інші рунічні пам'ятки славили доблесть вікінгів, які поверталися з мандрівок. Ось типовий напис на камені з міста Еш під Стокгольмом: «Руни висічені по велінню Рагнвальда. Він був у Греції на чолі війська». Рунічні камені, як камінь з Хіллрес (Швеція), свідчать про виняткові права жінок у германців, зокрема про право жінки на володіння власністю. Рунами висікалися імена власників зброї, художників. Але відомо й про рунічні написи побутового характеру. Численні рунічні написи презентують брактеати, також відомі рунічні календарі (Рис. 6).

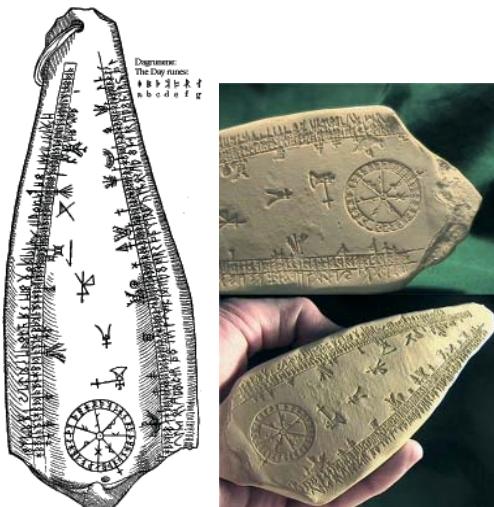

Рис. 6. Рунічний календар

Часто рунічні написи робили на рогах для пиття меду або пива з охоронною метою. Зазвичай, поряд містилися й різноманітні зображення.

Головною особливістю рунічного алфавіту є порядок літер, який умовно називають футарк (fu ark) — за першими шістьма буквами. Такий алфавітний порядок більше не зустрічається в жодній писемності [8].

Найпоширенішим на території Європи був скандинавський алфавіт. Кожна руна скандинавського футарку має свою назву (Рис. 7).

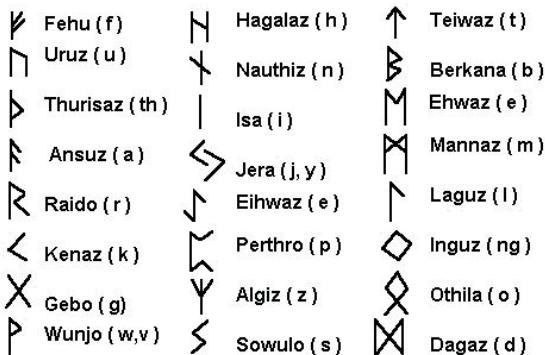

Рис. 7. Скандинавські руни

Кожна руна в магічній практиці має своє значення. Руна Феху пов'язана з фінансами; руна Уруз — руна сили, впевненості в собі; руна Турисаз — руна вдачі, початку нових дій;Ansуз — руна знань і досвіду, руна Райдо — успішна подорож; Кеназ — використовувалася для залучення талантів; Гебо — руна дружніх стосунків, кохання; Вуню — руна задоволення, успішного закінчення тієї чи іншої справи; Хагалл — руна безпеки; Науд — руна примусу, яка використовувалася для позбавлення від проблем; Иса — руна стабільності; Джера — руна землеробства, отримання результатів від праці; Ейваз — руна захисту; Перт — руна вдосконалення магічного досвіду; Альгіз — також руна захисту; Соуло — руна перемоги; Тейваз — руна війни, перемоги; Беркан — руна зростання, розвитку; Еваз — руна змін; Манназ — руна залучення допомоги; Лагуз використовувалася для посилення інтуїції, передчууттів; Інгуз — руна збору врожаю; Одал — руна мудрості минулих поколінь; Дагаз — руна гармонійних змін.

Зігфрід Кюммер вважав, що руни ніби слугують мостом, що з'єднує людину з давніми арійськими богами. Він вважав, що кожна руна відповідає положенню людського тіла й різні комбінації рун слід проспівувати. Кюммер писав: «Рунічна магія

дозволяє керувати енергетичними потоками, що йдуть із п'яти космічних сфер. Тому необхідно створити відповідні умови для свого фізичного тіла, тобто прийняти правильну рунічну позу й налаштувати свою свідомість на сприйняття енергетичних потоків. Це досягається за допомогою особливих рунічних звуків, які германці називали «галльд» (galdr — «заклинання», «магічна пісня») [3; 168].

Науковці В. Дьюмін, Д. Рибаков, А. Платов., І. Ягич та інші ґрунтово досліджують слов'янський рунічний алфавіт (рис.8).

Мир	Y	M	Берегиня	ѣ	B
Чернобог	ѧ	ц, ч	Уд	ѹ	у
Алатырь	ѧ	ѧ	Леля	ѓ	л
Радуга	R	Р	Рок	ж	х
Нужда	ѿ	ѿ	Опора	ѣ	о
Крада	ѹ	ѹ, к	Даждьбог	ѹ	д
Треба	ѿ	ѿ	Перун	پ	п
Сила	ѧ	ѧ	Есть	ѩ	е
Ветер	ѿ	ѿ	Исток		и

Рис. 8. Слав'янські руни

У сучасному бізнес-середовищі також використовуються рунічні знаки, однак, не всі люди усвідомлюють значення рунічних символів. Слід, проводити культурно-просвітницьку діяльність серед бізнесменів і споживачів їхніх товарів та послуг для того, щоб взаємодія зі світом рун була свідомішою. Наведемо декілька прикладів сучасних успішних брендів.

Руна Еваз символізує рух — сучасна літера М. Вона використовується в символах брендів — метрополітену, компанії МакДональдз, МТС та інших (Рис. 9).

Руни Вуньо та Райдо символізують радість, успіх у подорожі — літери Р та R, вони також часто є прописними в назвах відомих компаній. Відома абревіатура PR є руноскриптом (Рис. 10).

Рис. 9. Руна Еваз

Рис. 10. Логотипи

Рис. 11. Руни Вуньо, Райдо
та абревіатура PR (Public Relations)

Отже, подальше дослідження пам'яток рунічного письма дозволить глибше усвідомити значення символичної комунікації та сформувати теоретичне підґрунтя для підвищення рунічної культури сучасної бізнес-еліти.

Список літератури

- Георгиев Е. Славянская письменность до Кирилла и Мефодия / Е. Георгиев. — К. : София, 1952. — 312 с.
- Гриневич Г. С. Праславянская письменность. Результаты Дешифровки / Г. С. Гриневич. — Т. 2. — М., 1999. — С. 15.
- Демин В. Н. Гиперборея. Исторические корни русского народа / В. Н. Демин. — М., 2000, — 460 с.
- Дугин А. Г. К вопросу о славянских рунах / А. Г. Дугин. — М., 1993. — 380 с.
- Макаев Э. А. Язык древнейших рунических надписей / Э. А. Макаев. — М., 1965. — 180 с.
- Мельникова Е. А. Скандинавские рунические надписи / Е. А. Мельникова. — М. : Восточная литература. — 2001. — 255 с.
- Петухов Ю. Д. Тайны древних руссов / Ю. Д. Петухов. — М. : Вече. — 2011. — 416 с.
- Платов А. В. Руническая магия / А. А. Платов. — М., 1994. — 236 с.
- Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. — М. : Наука. — 480 с.
- Серяков М. Л. Русская дохристианская письменность / М. Л. Серяков. — СПб., 1997. — 240 с.
- Свиридова И. И. Культура и история. Славянский мир / И. И. Свиридова. — М. : Индрик, 1997. — 272 с.
- Чудинов В. А. Славянская докирилловская письменность. История дешифровки / В. А. Чудинов. — Ч. 2. — М., 2000. — С.83.

Надійшла до редколегії 29.03.2012 р.